

ARCHEOLOGISCHE TERREINVERKENNING SINT-JANSPOORT KORTRIJK

EINDVERSLAG - JULI 2006

BERT ACKE
TINEKE DE WANDEL
LIESBETH MESSIAEN
RAF TROMMELMANS

ARCHEOLOGISCHE
TERREINVERKENNING
SINT-JANSPOORT KORTRIJK

EINDVERSLAG - JULI 2006

BERT ACKE
TINEKE DE WANDEL
LIESBETH MESSIAEN
RAF TROMMELMANS

Figuur 1 op schutblad: Bovenaanzicht vanuit het zuiden op sleuven 2 (centraal) en 3 (rechts).

1. INLEIDING

In onderhavig rapport worden de resultaten van de archeologische terreinverkenning op de site Sint-Janspoort te Kortrijk beknopt en overzichtelijk weergegeven. Het archeologisch onderzoek is gekaderd in het grote bouwproject Sint-Janspoort, dat door de bouw van een gemengd winkel- en wooncomplex in het centrum van Kortrijk een revalorisatie van de binnenstad beoogt. In een bestaand bouwblok gesitueerd ter hoogte van de Wijngaardstraat, Sionstraat, Steenpoort, Kleine Sint-Jansstraat, Sint-Jansstraat en Veemarkt (zie figuur 2) zullen winkels, horeca en een ondergrondse parking worden gebouwd. De initiatiefnemer van het project is Sint-Janspoort NV, een onderdeel van de internationaal opererende projectontwikkelings- en investeringsmaatschappij Foruminvest Group.

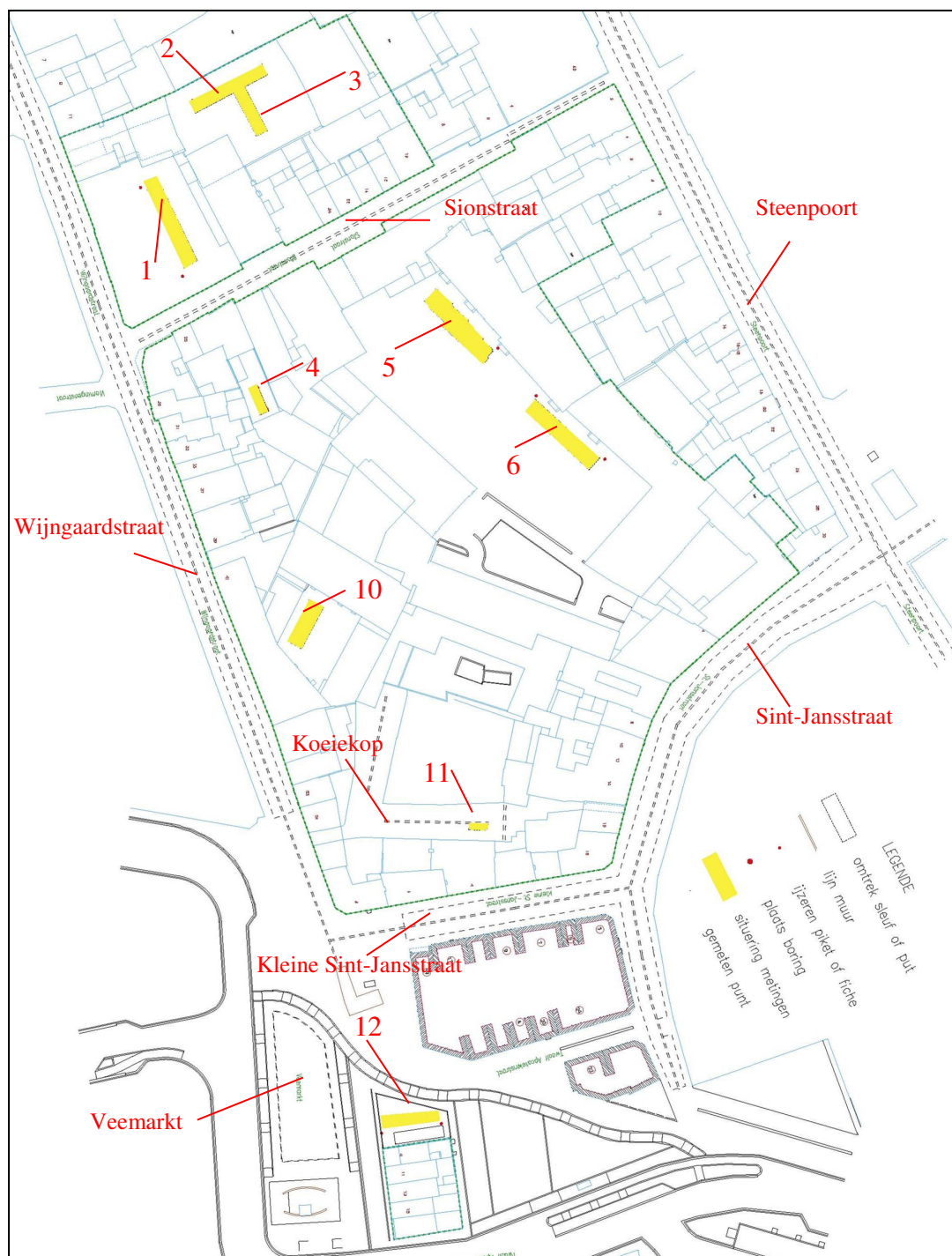
Aangezien de bouw van het complex gepaard gaat met een totale vernietiging van het archeologisch bodemarchief - de bouwput wordt 16m diep - was een eerste archeologische terreinverkenning noodzakelijk. Op weloverwogen plaatsen binnen het projectgebied werd een aantal proefsleuven getrokken om na te gaan welke archeologische resten er zich in de bodem bevinden en in welke mate deze nog bewaard zijn. Op basis van de gegevens die deze terreinverkenning opleverde, zullen verdere beslissingen genomen worden over mogelijk volledige opgravingen van deelgebieden van de projectzone. De archeologische terreinverkenning gebeurde in opdracht van Sint-Janspoort NV en werd uitgevoerd door een team archeologen in dienst van Monument Vandekerckhove NV. De Afdeling Monumenten en Landschappen van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en het Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed stonden in voor de begeleiding van het archeologisch vooronderzoek.

Het onderzoek zou niet mogelijk zijn geweest zonder de bereidwillige medewerking van volgende personen, waarvoor dank: Peter Verlinden (Sint-Janspoort NV), Stijn Devos en medewerkers van Monument Vandekerckhove NV, kraanmannen Maarten Bekaert en Thomas Christiaens, Sam De Decker en Yann Hollevoet (AML), Marc Dewilde (VIOE), landmeter Machteld Vanhoutte (Dumoulin Jos BVBA), Philippe Despriet en de vele vriendelijke en behulpzame buurtbewoners.

2. METHODIEK

Binnen de projectzone werden op verschillende open ruimtes (braakliggend terrein, speelplaatsen van scholen, binnentuinen, openbare weg,...) door de bevoegde archeologen van de Afdeling Monumenten en Landschappen van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap twaalf sleuven aangeduid die tijdens het archeologisch vooronderzoek zouden onderzocht worden. Van deze sleuven werden er drie na gemeenschappelijk overleg met de betrokken partijen niet aangelegd: sleuven 7, 8 en 9. Sleuven 7 en 8 waren gelegen binnen dezelfde deelzone als waar sleuven 5 en 6 werden aangelegd en zouden bijgevolg niet veel extra informatie opleveren in deze fase van het onderzoek. Bovendien is deze zone zwaar vervuild door lekkende mazouttanks, wat het opgraven er niet eenvoudiger op maakt. Sleuf 9 werd opgegeven omdat er voldoende reden was om aan te nemen dat de informatie die bij het onderzoek ervan zou bekomen worden, al verkregen was bij het onderzoek in sleuven 6 en 10. Daarenboven bevond sleuf 9 zich in een binnentuin die niet bereikbaar was voor graafmachines en zou het manueel uitgraven te veel tijd vragen in verhouding tot de resultaten.

Het terreinwerk vond plaats in twee etappes, van woensdag 7 juni 2006 tot donderdag 22 juni 2006 en van dinsdag 4 juli 2006 tot vrijdag 14 juli 2006, en werd uitgevoerd door twee teams van telkens één archeoloog en één archeoloog-tekenaar. Het verwijderen van de huidige betegeling of wegbedekking en het uitgraven van de sleuven gebeurde samen met een kraanmachinist. Team 1 nam de sleuven 1, 6, 11 en 12 voor zijn rekening, terwijl team 2 de sleuven 2, 3, 4, 5 en 10 onderzocht. De aangetroffen archeologische sporen werden gefotografeerd, ingetekend, gewaterpast, genummerd en beschreven. De archeologische sporen (muren, vloeren,...) opgegraven in de sleuven van team 1 worden aangeduid met een hoofdletter 'A' (bv. spoor A1, spoor A2, enzovoort), die aangetroffen door team 2 met een hoofdletter 'B' (spoor B1, spoor B2, enzovoort). Plattegronden en profieltekeningen werden ingetekend op millimeterpapier op schaal 1/50 of op schaal 1/20. Om de plattegronden zo precies mogelijk te kunnen optekenen werd naast of in de sleuven een plaatselijk meetsysteem uitgezet. Dit meetsysteem werd nadien samen met de positie van de sleuven en de aangetroffen muurresten ingemeten via een total station. Op deze manier is een exacte lokalisatie van de sleuven en de structuren mogelijk ten opzichte van de huidige bebouwing (zie figuur 2). De archeologische vondsten (ceramiek, botresten, e.d.) werden per spoor, laag, verdieping of zone verzameld en kregen een vondstnummer. Deze vondsten werden nadien gewassen en opgeslagen per vondstnummer. Alle hoogtemetingen worden aangeduid volgens TAW-waarde, of Tweede Algemene Waterpassing. Dit is het referentiepeil van het gemiddelde waterniveau te Oostende. Een waarde van +16,35 TAW bijvoorbeeld betekent: 16,35m boven dit referentiepeil.

Figuur 2: Topografische opmeting van de ligging van de verschillende sleuven in het projectgebied. De sleuven zijn aangeduid in het geel en genummerd. Sleuven 7, 8 en 9 werden niet aangelegd en zijn bijgevolg niet aangeduid op de tekening. De straten waarbinnen de projectzone valt zijn aangeduid in het rood. De groene doorlopende lijn geeft de grenzen van het projectgebied weer. Het noorden ligt rechts op de tekening (tekening Machteld Vanhoutte, Bert Acke).

3. RESULTATEN

3.1. Kartering van historische en cartografische data

Dit deel van het onderzoek werd eind 2005 reeds gerealiseerd door Philippe Despriet (Archeologie Zuid-West-Vlaanderen vzw) en gebundeld in een overzichtsnota (zie: DESPRIET P., *Voorafgaande archeologische analyse m.b.t. het bouwproject Kortrijk - St.-Janspoort*, Kortrijk, 2005). Het projectgebied bevindt zich aan de rand van het middeleeuwse Kortrijk en via projectie van de oude cartografische gegevens op het huidige kadaster was het mogelijk om een verwachtingspatroon op te stellen.

Sleuven 1, 2 en 3, ten westen van de Sionstraat, bevinden zich op het terrein van het voormalige Sionklooster, te situeren tussen 1432 en 1834. In sleuf 4, ten oosten van de Sionstraat, zouden mogelijk resten bewaard zijn van ambachtelijke bewoning (vanaf de 14de-15de eeuw). Deze laat-middeleeuwse woonwijk, met houten huisjes, lag tussen de Sionstraat aan de westzijde en de stadsmuur aan de oostzijde. In sleuven 5 en 6 (en 7 en 8) werd verwacht de stadsmuur (14de-15de eeuw) en de stadsgracht aan te snijden. Sleuven 9 en 10 zouden zich in de loop van die stadsgracht (reeds bestaand in 1251 en vanaf het eind van de 17de eeuw opgevuld) bevinden. Sleuf 11, op de Koeiekop, en sleuf 12, op de Veemarkt, liggen buiten de stadsmuur en -gracht en in deze zone is schaarse bebouwing gekend vanaf de 16de eeuw. Overblijfselen uit de vroege middeleeuwen, de Romeinse tijd of de prehistorie werden binnen de projectzone nog nooit aangetroffen.

3.2. Proefsleuven

3.2.1. Proefsleuf 1

- **Locatie, afmetingen en oriëntatie**

Proefsleuf 1 werd aangelegd op een braakliggend terrein op de hoek van de Wijngaardstraat met de Sionstraat. De bebouwing op het terrein werd recentelijk afgebroken. De zone bevindt zich volgens het kadaster in afdeling 3, sectie H en omvat volgende percelen: 1479d, 1480c, 1481d, 1482c, 1482f, 1483c, 1483d en 1678d. Proefsleuf 1 was 19,50m lang en 3m breed en was westzuidwest-oostnoordoost georiënteerd.

Figuur 3 links: Het oostelijk deel van het braakliggend terrein waarop sleuf 1 werd aangelegd, gezien vanuit het noordwesten.

Figuur 4 rechts: Het westelijk deel van hetzelfde terrein, gezien vanuit het noordoosten.

- **Aangetroffen structuren en sporen**

- spoor A1: bakstenen muur
- spoor A2: bakstenen muur
- spoor A3: bakstenen muur
- spoor A4: bakstenen muur
- spoor A5: bakstenen muur
- spoor A6: bakstenen structuur
- spoor A7: puinkuil
- spoor A8: bakstenen vloer
- spoor A9: dit nummer werd niet uitgeschreven
- spoor A10: bakstenen muur
- spoor A11: bakstenen muur
- spoor A12: grondspoor
- spoor A13: bakstenen muur
- spoor A14: bakstenen muur
- spoor A15: grondspoor
- spoor A16: grondspoor
- spoor A17: grondspoor
- spoor A18: grondspoor
- spoor A19: bakstenen structuur

- spoor A20: opvullingspakket
- spoor A21: grondspoor
- spoor A22: natuurstenen blok
- spoor A23: houten structuur

- **Oudste sporen**

Sporen A12 en A23 zijn waarschijnlijk de oudste sporen in sleuf 1. Spoor A12, in het westelijke deel van de sleuf, is een ronde structuur die zich duidelijk aftekent in de bodem en is mogelijk een tonwaterput (zie figuur 5). Het hoogst bewaarde punt bevindt zich op +16,42 TAW. Spoor A23 is een met hout beschoeide, ronde structuur met een zwarte inhoud, opnieuw vermoedelijk een tonwaterput (zie figuur 6). Het hout is bewaard tot op +15,78 TAW. Spoor A23 ligt in het oostelijke deel van sleuf 1 en grotendeels onder het recente spoor A14. Beide ronde structuren werden niet verder onderzocht of bemonsterd omdat dit in het kader van een proefsleuvenonderzoek meer kwaad dan goed zou betekenen. Een precieze datering is voorlopig niet mogelijk door gebrek aan dateerbaar materiaal.

Drie bakstenen muurfundamenten (**sporen A2, A5 en A11**) zijn vermoedelijk iets jonger dan de tonwaterputten. Het baksteenformaat is telkens 24,5 x 11,5 x 6,0cm en er is een witgele kalkmortel gebruikt. Sporen A2 en A5 hebben dezelfde noord-zuid oriëntatie en behoren vermoedelijk tot één bouwfase. A2 vertoont aan de noordkant een dubbele halfronde verdikking en is mogelijk het fundament van een dubbele haard (zie figuur 7). Spoor A5 is 0,60m breed en loopt door in de zuidelijke en de noordelijke sleufwand (zie figuren 8 en 9). Onderaan bestaat de fundering bij beide sporen uit losse baksteenbrokken. A2 is tot een diepte van +16,49 TAW gefundeerd, A5 tot +16,35 TAW. Spoor A11 bevindt zich in de westwand van sleuf 1 en is gefundeerd op een spaarboog, die zeker dieper doorloopt dan +16,29 TAW. De oriëntatie verschilt licht van die van sporen A2 en A5, en deze sporen zijn waarschijnlijk ouder dan A11.

Figuur 5: Beeld vanuit het zuiden op spoor A12, dat zich door een donkere, ronde aflijning en een losse korrelige vulling onderscheidt van de omringende grond.

Figuur 6: De ronde houten structuur A23, vermoedelijk een tonwaterput. Enkel het noordelijke gedeelte (hier aangeduid met een groene lijn) werd vrijgemaakt tijdens het onderzoek. .

Figuur 7: Spoor A2, gezien vanuit het zuidoosten. Achteraan, in de sleufwand, bevindt zich spoor A11.

Figuur 8: Spoor A5 (vooraan) en spoor A2 (achteraan), gezien vanuit het zuidoosten.

Figuur 9: De westzijde van muur A5.

- **Recentere sporen en verstoringen**

De recentere sporen bevinden zich voornamelijk in het oostelijk deel van de sleuf. **Sporen A1, A3, A4, A6, A10, A13 en A14** zijn overblijfselen van recente structuren en kelders van woningen die zich voorheen op het terrein bevonden. Allemaal zijn ze opgebouwd met baksteen met formaat 20,0 x 10,0 x 6,0cm. Spoor A6 is een recente beerput. In de vulling werd allerlei materiaal aangetroffen, zoals plastic knopen en plastic zakken, maar geen aardewerk of botmateriaal. De vulling was groengrijs van kleur en stonk nog behoorlijk.

Spoor A7 is een puinkuil die zichtbaar was vanaf vlak 1 (+17,29 TAW) en doorliep tot +16,40 TAW. De vulling bestond voornamelijk uit baksteen en baksteengruis, met een aantal scherven rood aardewerk en een paar stukjes bot. **Spoor A8** is een vlakke, ronde, bakstenen structuur, waarschijnlijk een rond uitgewerkt vloertje. Het bewaarde deel was slechts 1 steen hoog bewaard. De structuur was in het oosten verstoord door een vergraving.

Sporen A18, A19 en A21 vertegenwoordigen een waterput (zie figuur 10). De bakstenen beschoeiing (A19) is slechts beperkt bewaard, maar de aanlegtrechter is nog duidelijk aanwezig (A18 en A21). Hierdoor is de vorm van de put nog goed bewaard in de bodem. De opvulling van de waterput (**spoor A20**) bevat een assortiment aan recent puin dat gaat van bakstenen en mortel tot stukken van metalen buizen, plastic zakken en losse elektrische kabels.

Verder werden ook nog een aantal duidelijke grondsporen aangetroffen: **sporen A15 en A16** (humeuze lagen met hout en vrij veel organisch materiaal) en **spoor A17** (een zandige, geelgroene laag).

Figuur 10: Waterput (sporen A18, 19, 20 en 21) in het noordoostelijke deel van sleuf 1.

Figuur 11: Het oostelijke deel van sleuf 1, met heel wat recente verstoringen.

- **Stratigrafie**

In proefsleuf 1 werd het noordprofiel opgetekend. Op basis van dat profiel kan de sleuf stratigrafisch onderverdeeld worden in twee grote zones. De zone ten oosten van A6 (de beerput) wordt voornamelijk gekenmerkt door grote puinpakketten die over het hele profiel aanwezig zijn. Het profiel ten westen van A6 is meer gelaagd en minder verstoord (zie figuur 12). Het is aangeraden om de profieltekening, bijgevoegd in de bijlage, te consulteren bij het lezen van de profielbeschrijving.

Bovenaan de sleuf ligt een bruine zandlaag van ca. 0,40m dik. Daaronder variëren de lagen. In het profiel tussen de westelijke sleufwand en spoor A5 zit een vrij dik pakket losse grijze cement, dat niet meer voorkomt aan de oostkant van A5. Onder die laag loopt een kalkmortelpakket waarop enkele recente sporen (A1, A3, A4) gefundeerd zijn. Deze laag scheidt de rest van de ondergrond van de recente bovenlaag. Deze kalklaag komt net als het cementpakket niet meer voor ten oosten van A5. De lagen tussen de kalklaag en de funderingslaag van sporen A2, A5 en A11 verlopen horizontaal. Al deze lagen (lagen 8, 10, 12, 13 en 14 op de profieltekening) zijn bruin van kleur en lemig-zandig tot kleiig zandig. Ze verschillen dus licht qua kleur en structuur, maar leunen zeer sterk aan bij elkaar. Er komt uit deze lagen geen specifiek verschillend materiaal. De laag die onder de funderingen loopt van A2, A5 en A11 is een zandige, geelbruine laag. Ze bedekte tevens de bovenkant van spoor A12 (de tonwaterput).

Het profiel ten oosten van A6 is verstoord door vele vergravingen (zie figuur 13). Tussen spoor A6 en spoor A19 is er geen duidelijke gelaagdheid. De bodem is er totaal verstoord door recente puinkuilen. De eerste laag die in het profiel duidelijk zichtbaar aanwezig is, is een zandige laag, naar alle waarschijnlijkheid de originele bodem of moederbodem, die aanzet vanaf +16,14 TAW.

Figuur 12: Fragment van het noordprofiel ten westen van spoor A5.

Figuur 13: Fragment van het noordprofiel in het oostelijk deel van sleuf 1. Het profiel is volledig verstoord door recente vergravingen. Rechts is de waterput (A18, A19, A21) en zijn opvulling (A20) te zien. De gele, zandige laag links onderaan is de moederbodem.

- **Gaafheid van de sporen**

De oudste sporen die in sleuf 1 werden aangetroffen, vermoedelijk twee tonwaterputten (A12 en A23), zijn nog in goede staat. Hoe diep deze structuren nog verder in de grond gaan is echter niet duidelijk. Het hout en de inhoud van beide tonnen is nog goed bewaard en het is zeker de moeite waard om bij een uitgebreider onderzoek deze structuren in hun geheel te onderzoeken. De oude muren die in het westen van sleuf 1 zijn teruggevonden, sporen A2, A5 en A11, zijn eveneens goed bewaard. Van deze structuren is het opgaand muurwerk niet meer aanwezig; de overblijfselen zijn funderingen, maar deze zijn in zeer goede staat. De bakstenen zijn stevig en brokkelen niet af. De recentere structuren (sporen A1, A3, A4, A6, A10 en A13) zijn in beduidend mindere staat bewaard: slechts een aantal bakstenen zijn onbeschadigd en het metselwerk brokkelt af. In het oostelijke deel van de sleuf is de bodem zwaar verstoord met puin door recente vergravingen, maar toch zijn hier ook nog oudere sporen bewaard, zoals spoor A23.

- **Conclusie en aanbevelingen voor verder onderzoek.**

De oudste muren die in sleuf 1 bewaard zijn (sporen A2, A5 en A11) zijn vermoedelijk restanten van bijgebouwen van het Sionklooster, dat tussen 1432 en 1834 op de hoek van de Sionstraat en de Wijngaardstraat was gesitueerd (zie verder, 3.2.2.). Spoor A12, een tonwaterput, is ouder dan deze muren; spoor A23, ook een tonwaterput, vermoedelijk ook. Heel wat recente, 19de-20ste-eeuwse structuren werden aangetroffen bij het onderzoek van de sleuf. Vooral de oostelijke helft vertoont veel recente verstoringen. Hieruit kan verondersteld worden dat vooral de zone langsheen de Sionstraat en de Wijngaardstraat op het braakliggend terrein waar sleuf 1 is aangelegd verstoord is door recente bebouwing.

Ondanks deze verstoringen is - gelet op de aangetroffen oudere sporen, hun bewaringstoestand en de aanwezigheid van een oud klooster op deze plek - een volledige opgraving van dit terrein noodzakelijk. Dit braakliggend stuk grond leent zich uitstekend voor een vlakopgraving en het is zeker dat er nog (post)middeleeuwse sporen bewaard zijn. Een verdere uitbreiding buiten dit terrein is onmogelijk: ten zuiden is er de Wijngaardstraat, ten oosten de Sionstraat, ten noorden een schoolgebouw met een diepe kelder die alle archeologische sporen vernield heeft en ten westen is er nog bebouwing aanwezig die niet zomaar kan afgebroken worden.

3.2.2. Proefsleuf 2

- **Locatie, afmetingen en oriëntatie**

Proefsleuf 2 werd aangelegd op de speelplaats van de lagere school Onze-Lieve-Vrouw van Bijstand in de Wijngaardstraat 13. De kadastrale gegevens van het perceel zijn: afdeling 3, sectie H, perceel 1490k. De sleuf had als afmetingen ca. 15,00m bij 2,00m en was zuidzuidoost-noordnoordwest georiënteerd (evenwijdig aan de Sionstraat). Het huidige terrein kent een licht dalend verloop naar het noorden en het oosten toe: de bovenzijde van de zuidwand van de sleuf bevindt zich op +18,48 TAW, terwijl het niveau aan de noordwand gedaald is tot +18,38 TAW. In sleuf 2 kon plaatselijk verdiept worden tot +16,31 TAW. Aan de oostelijke zijde werd haaks op sleuf 2 proefsleuf 3 uitgegraven (zie 3.2.3.). Het aanleggen van sleuven 2 en 3 werd bemoeilijkt doordat er zich onder de tegelvloer van de speelplaats een betonlaag bevond die slechts moeizaam kon verwijderd worden. Figuur 1 op het schutblad geeft een algemeen bovenaanzicht op de proefsleuven 2 en 3.

- **Aangetroffen structuren en sporen**

- spoor B1: kasseivloer
- spoor B2: natuurstenen structuur
- spoor B3: bakstenen muur
- spoor B4: bakstenen muur
- spoor B5: bakstenen structuur
- spoor B6: bakstenen muur
- spoor B7: bakstenen muur
- spoor B8: bakstenen muur
- spoor B9: bakstenen structuur
- spoor B10: bakstenen structuur
- spoor B11: bakstenen afvoerkanaal
- spoor B12: bakstenen structuur
- spoor B13: bakstenen muur
- spoor B14: menselijk skelet
- spoor B15: menselijk skelet
- spoor B16: menselijk skelet
- spoor B17: menselijk skelet
- spoor B18: menselijk skelet
- spoor B19: menselijk skelet
- spoor B20: menselijk skelet
- spoor B21: menselijk skelet
- spoor B22: bakstenen structuur
- spoor B25: grondspoor
- spoor B26: grondspoor
- spoor B27: grondspoor
- spoor B28: bakstenen muur

- **Oudste sporen**

In de lengterichting van sleuf 2 werd over een lengte van meer dan 11,00m een bakstenen muurfundering aangetroffen, **spoor B4** (zie figuur 14). Enkel de westzijde en een deel van de bovenzijde van deze muur konden blootgelegd worden, de oostelijke helft van B4 bevond

zich buiten sleuf 2. De muur is opgebouwd met bakstenen die 23,0-24,0 x 11,5 x 5,0cm meten en is met een witgele kalkmortel opgemetseld. Het metselverband is afwisselend een laag koppen en een laag strekken. In de zuidelijke helft van sleuf 2 werd B4 over een lengte van 1,75m tot onderaan de fundering blootgelegd om een beter zicht te krijgen op de opbouw ervan. De fundering is niet overal even diep (diepste punt: +16,37 TAW) en op eenzelfde manier uitgewerkt: onderaan is de muur op sommige plaatsen gefundeerd op losse baksteenbrokken, op andere plekken begint het metselwerk direct vanaf de onverstoorde moederbodem. Er is een aanleg sleuf zichtbaar (spoor B26), maar deze is niet altijd aanwezig. Op +17,24 TAW bevindt zich een versnijding van 0,10m breed. Op zijn hoogste punt is de muur acht steenlagen boven deze versnijding bewaard, dit is tot op +17,76 TAW. Onder de versnijding zijn tot elf steenlagen bewaard. In het noorden van sleuf 2 is B4 gefundeerd op een spaarboog (zie figuur 15).

Figuur 14: Beeld vanuit het zuiden op de lange muur B4. Vooraan is spoor B5 te zien, een kubusvormig bakstenen bezinkputje dat bovenop B4 is gebouwd.

Bij de plaatselijke verdieping langsheen B4 werd de moederbodem (okergeel zand) aangesneden vanaf 16,40 TAW. In de moederbodem werden twee verstoringen aangetroffen, sporen B25 en B27. **Spoor B25** is een bruingrijs, zandig grondspoor langsheen de muur B4 en gaat waarschijnlijk samen met de aanleg van deze muur. Ook **spoor B27** is een bruingrijze, zandige verstoring en bevat tevens wat baksteen- en houtskoolfragmentjes.

Ten westen van muur B4 werden bij het verdiepen in sleuf 2 heel wat menselijke beenderen gevonden. Het ging zowel om losse botten als om begravingen. In totaal werden resten van acht inhumaties blootgelegd. Vier skeletten waren nog volledig aanwezig (**sporen B14, B18, B19 en B20**), van de overige vier werd enkel een linkerbeen of rechterbeen aangetroffen (**sporen B15, B16, B17 en B21**). Bij B17, B18, B19 en B20 werden sporen van een doodskest

aangetroffen - een donkere aflijning in de grond van het vergane hout, en spijkers. Alle skeletten zijn west (hoofd)-oost (voeten) georiënteerd, volgens een aloude christelijke traditie. De voeten van de begraven individuen bevinden zich tussen de 0,10 en 0,20m ten westen van muur B4. Omdat sleuf 2 slechts een beperkte breedte had, konden enkel de onderste ledematen blootgelegd worden, het bovenlijf en de schedel van de geraamtes vielen buiten sleuf 2 (zie figuur 16). De diepte waarop deze *in situ* begravingen zich bevinden varieert van +16,51 TAW tot +16,83 TAW.

Figuur 15: Spaarboog als fundering van spoor B4.

Figuur 16: Beeld vanuit het westen op spoor B19, een begraving. Enkel de onderste ledematen werden vrijgelegd. De voeten komen bijna tot tegen spoor B4, de bakstenen muur bovenaan de foto.

In de westelijke sleufwand bevindt zich **spoor B6**, een bakstenen muur die net als B4 zuid-noord is georiënteerd. Deze structuur is 2,60m lang en is zeer slordig gemetseld met okergele mortel en halve of driekwart bakstenen (er kon geen baksteenformaat worden genoteerd). Er konden 24 steenlagen van B6 worden blootgelegd, maar de muur loopt nog verder door naar beneden. Bovenaan verbreedt spoor B6 naar het oosten toe, wat doet vermoeden dat het de aanzet is van een gewelf. Deze interpretatie is echter onzeker omdat de structuur zich in de westelijke sleufwand bevindt en er geen duidelijk beeld van gevormd kon worden. In ieder geval is B6 bovenop of dwars door de eerder vermelde graven gebouwd, wat deze muur dus zeker jonger maakt dan de begravingen.

Spoor B28, een bakstenen muurfragment (baksteenafmetingen: 24,5 x 11,0 x 5,0cm) dat haaks op B4 is georiënteerd, lijkt te zijn doorbroken door B4 en zou dus ouder moeten zijn dan B4. B28 bevindt zich echter in de noordwand van sleuf 2, waardoor het muurtje niet volledig kon worden vrijgelegd en de situatie onduidelijk blijft.

Spoor B4, de lange zuid-noord georiënteerde muur en de begravingen kunnen gelinkt worden aan het klooster van Sion, dat zijn naam gaf aan de nabijgelegen Sionstraat. Op de hoek van de Sionstraat en de Wijngaardstraat waren van 1432 tot 1834 de kerk en de bijhorende gebouwen van het Sionklooster te zien. Dit vrouwenklooster was van de 15de tot de 17de eeuw één van de bloeiendste van Kortrijk en talrijke geestelijken en vooraanstaanden van de stad lagen begraven in de kloosterkerk. Spoor B4 kan geïdentificeerd worden als de buitenmuur van de westelijke pandgang van het klooster. Het was tot 1784 niet ongebruikelijk dat er mensen werden begraven in de pandgang, vandaar ook de teruggevonden skeletresten. Hoe spoor B6 gekoppeld kan worden aan het Sionklooster is voorlopig onduidelijk.

- **Recentere sporen en verstoringen**

De recente verstoringen die in sleuf 2 werden aangetroffen dateren van na de afbraak van het Sionklooster in 1834 en zijn 19de-eeuws of vroeg 20ste-eeuws. Een groot deel van deze sporen zijn bovenop de pandmuur, B4, gebouwd en dateren dus ontegensprekelijk van na de afbraak ervan. **Sporen B3 en B13** zijn twee smalle, ondiep gefundeerde, west-oost georiënteerde muurtjes. **Spoor B5** is een vierkante bakstenen bezinkput - B4 werd deels afgebroken bij de constructie ervan (zie figuur 14). In de zuidelijke helft van sleuf 2 kon de fundering van de pandmuur gevolgd worden tot waar **spoor B7**, een recente bakstenen muur, over B4 is gebouwd. In het verlengde van B4 en net ten zuiden van B7 werd **spoor B8** aangetroffen. Dit recente bakstenen muurtje is mogelijk bovenop B4 gebouwd, maar dit kon niet geverifieerd worden. Tenslotte wordt nog gewezen op **spoor B10**, een grote bakstenen fundering met daarin een vierkante opening, mogelijk een wateropvangput, ingewerkt. **Spoor B11**, een afvoerkanaaltje, hoort ook bij dit complex.

- **Stratigrafie**

Omdat er in het profiel van sleuf 2 geen duidelijke gelaagdheid kon onderscheiden worden, werd er geen algemeen profiel opgetekend. De bovenzijde van de sleuf tot ca. +18,00 TAW wordt ingenomen door de huidige tegels van de speelplaats en de harde, onderliggende betonlaag (beton vermengd met baksteenpuin). Hieronder ligt een dik zandig pakket, donkerbruin van kleur, met daarin heel wat puin (natuursteen, baksteen), sporadisch wat ceramiek en vanaf ca. +17,20 TAW heel wat losse menselijke beenderen. Tussen ca. +16,90 TAW en +16,40 TAW werden de *in situ* begravingen aangetroffen. Hieronder bevindt zich de moederbodem (okergelig zand).

- **Gaafheid van de sporen**

Ondanks de vele recente verstoringen (tegelvloer met betonlaag, allerhande bakstenen structuren) zijn in sleuf 2 nog heel wat elementen van het klooster van Sion onverstoord bewaard gebleven. De fundering van de muur die de scheiding vormde tussen de westelijke pandgang en de binnentuin van het klooster (B4) werd in goede staat teruggevonden en op sommige plaatsen is er nog 1,40m opgaand metselwerk bewaard. Ook de begravingen in de pandgang hebben de tand des tijds goed doorstaan. Sommige menselijke resten waren wel niet meer volledig aanwezig, maar dit is het gevolg van oude verstoringen: bij plaatsgebrek in de pandgang, begroef men de mensen gewoon bovenop of op de plaats van een ouder skelet. De vele losse beenderen die uit de grond tevoorschijn kwamen getuigen van het grote aantal bijzettingen dat er in de kloosterpandgang moet hebben plaatsgehad. Telkens opnieuw werd de grond hierbij omgewoeld en werden oudere beenderen losgegraven en geraakten ze verspreid in de bodem.

- **Conclusie en aanbevelingen voor verder onderzoek**

Het onderzoek in proefsleuf 2 heeft goedbewaarde funderingsresten opgeleverd die te koppelen zijn aan het Sionklooster dat tussen 1432 en 1834 op deze plek was gelegen. De fundering van de buitenmuur van de westelijke pandgang werd aangetroffen, alsook een aantal begravingen binnen deze pandgang. Het baksteenformaat, de metselwijze en de mortel van de muur kunnen wijzen op een datering in de 16de eeuw. De schaarse ceramiekfragmenten duiden eveneens op een post-middeleeuwse datering. Sporen ouder dan het klooster werden binnen de beperkte ruimte van sleuf 2 niet aangetroffen.

Gezien de goede bewaringstoestand van de oude kloostermuren, de aanwezige menselijke bijzettingen, de weinig diepgaande recente verstoringen en de bedreiging van het terrein door de op stapel zijnde bouwplannen, lijkt een volledige opgraving van het terrein noodzakelijk. Ten westen, ten noorden en ten zuiden van sleuf 2 zijn hoogstwaarschijnlijk de overige restanten van de kloosterpandgang en de bijhorende gebouwen te verwachten, alsook een groot aantal begravingen in deze pandgang. Ten oosten van sleuf 2 bevindt zich de binnentuin van het klooster, waar ook heel wat skeletresten verwacht kunnen worden (zie 3.2.3.).

De speelplaats van de school is niet onderkelderd. Het schoolgebouw ten zuidoosten van sleuf 2 (onder de luifel) heeft wel een grote en diepe kelder, met als gevolg dat het bodemarchief op deze plek vernietigd is. De overige schoolgebouwen die de speelplaats omringen zijn echter niet voorzien van een kelder, zodat een opgraving van de speelplaats en de omringende gebouwen meer duidelijkheid kan brengen over de afmetingen, de onderverdeling en de bewoners van het oude Sionklooster.

3.2.3. Proefsleuf 3

- **Locatie, afmetingen en oriëntatie**

Proefsleuf 3 werd net als sleuf 2 aangelegd op de speelplaats van de lagere school Onze-Lieve-Vrouw van Bijstand in de Wijngaardstraat 13. De kadastrale gegevens van het perceel zijn: afdeling 3, sectie H, perceel 1490k. De sleuf had als afmetingen ca. 9,50m bij 2,25m en was westzuidwest-oostnoordoost georiënteerd (evenwijdig aan de Wijngaardstraat). Sleuf 3 werd haaks op sleuf 2, aan de oostzijde ervan, uitgegraven. De oostelijke helft van sleuf 3 kon niet tot op de gewenste diepte worden uitgegraven omdat daar een helling werd aangelegd om met de graafmachine in de sleuf te kunnen rijden.

Figuur 17: Sleuf 3 gezien vanuit het oosten.

- **Aangetroffen structuren en sporen**

- spoor B4: bakstenen muur
- spoor B13: bakstenen muur
- spoor B24: menselijk skelet
- spoor B25: menselijk skelet

- **Oudste sporen**

Door het aanleggen van sleuf 3 werd het mogelijk om **spoor B4**, de pandmuur van het Sionklooster die in sleuf 2 al was blootgelegd, verder te onderzoeken (zie 3.2.2.). De totale breedte van de muur bedraagt 0,55m, met de versnijding van de fundering erbij wordt dit 0,65m. Aan de oostzijde van B4 was er geen versnijding aanwezig. Ook hier was onderaan de muur een strook zichtbaar met baksteenbrokken, waarop het metselwerk begon. In het zuidelijke gedeelte van sleuf 3 lagen deze baksteenbrokken op de moederbodem (+ 16,41 T.A.W.) en was er geen aanleg sleuf aanwezig, terwijl er in het noordelijke gedeelte een verstoring aanwezig was waarin de steenbrokken dieper waren gefundeerd (zie figuur 18).

Figuur 18: De oostzijde van spoor B4, te zien in sleuf 3. Links is te zien dat de muur rechtstreeks op de okergele moederbodem staat, rechts gaat de fundering dieper en is een grijsbruine verstoring zichtbaar.

Ten oosten van muur B4 werden twee begravingen blootgelegd, **sporen B23 en B24**. Beide skeletten waren west-oost georiënteerd en er werden resten van een kist aangetroffen. Bij B23 lagen de handen op het bekken (zie figuur 19), bij B24 - waarvan het bovenlijf slecht was bewaard - waren de onderarmen gekruist op de borst. De hoogte van B23 bedroeg +16,58 TAW, bij B24 was dit +16,69 TAW.

Bij het verder uitgraven van het westelijk deel van sleuf 3 werden nog eens drie skeletten aangetroffen (allen met een west-oost oriëntatie), maar deze werden niet verder blootgelegd. Behalve net naast muur B4 werd er niet verdiept tot op de moederbodem. De vijf menselijke bijzettingen die op deze beperkte ruimte (5 bij 2m) werden gevonden, tonen aan dat er zich hier een begraafplaats bevindt. De zone ten oosten van B4 was de binnentuin van het Sionklooster, die dus ook in gebruik was als kloosterbegraafplaats.

Figuur 19: Menselijke bijzetting, B23, aangetroffen in sleuf 3. De handen lagen samengevouwen op het bekken.

- **Recentere sporen en verstoringen**

Spoor B13, een oost-west georiënteerd muurtje dat bovenop B4 stond en ook in sleuf 2 werd aangetroffen, liep nog anderhalve meter door in sleuf 3. De functie ervan is onbekend. Verder bevonden zich in sleuf 3 een recente afvoerbuiss en een waterleiding. In het zuidwestelijk deel van de sleuf was een grote afvalkuil aanwezig met puin (bakstenen, leistenen).

- **Stratigrafie**

Net als sleuf 2 wordt sleuf 3 gekenmerkt door het ontbreken van een duidelijke bodemgelaagdheid. Onder de tegels van de speelplaats en de onderliggende betonlaag ligt een dik zandig pakket, donkerbruin van kleur, met daarin heel wat puin (natuursteen, baksteen), sporadisch wat ceramiek en een aantal losse menselijke beenderen. In het zuidprofiel bevindt zich een grote, recente kuil met bouwafval. Vanaf ca. +16,75 TAW werden *in situ* begravingen aangetroffen. De moederbodem werd enkel langsheen spoor B4 aangesneden. De okergelige zandbodem bevindt zich daar op +16,41 TAW.

- **Gaafheid van de sporen**

De muur B4 die de westelijke kloosterpandgang afscheidt van de binnentuin is nog in goede staat bewaard (zie 3.2.2.). De menselijke bijzettingen die in sleuf 3 werden aangetroffen, waren niet verstoord door recente sporen. De beenderen van de skeletten zijn na enkele honderden jaren in de bodem nog in tamelijk goede staat, van de kisten blijft niet meer over dan de spijkers en een donkerbruine lijn van het vergane hout.

- **Conclusie en aanbevelingen voor verder onderzoek**

Bij het onderzoek van proefsleuf 3 is meer dan waarschijnlijk de binnentuin van het Sionklooster aangesneden, die tevens dienst deed als begraafplaats. In deze binnentuin zijn vermoedelijk meer dan drie eeuwen lang kloosterlingen begraven, zodat deze begraafplaats een aanzienlijk aantal bijzettingen zal bevatten. Verder kunnen in de binnentuin mogelijk ook nog de resten van een waterput verwacht worden. Een volledige opgraving van dit grafveld is noodzakelijk (zie ook 3.2.2.). Aangezien het om een gesloten kerkhof van de kloosterzusters gaat, kunnen de opgegraven menselijke resten, na gespecialiseerd onderzoek door een fysisch antropoloog, ons meer leren over de samenstelling van het klooster, allerlei ziektes, eetgewoonten, enzovoort.

Behalve het onderkelderde schoolgebouw aan de zuidwestzijde van de speelplaats, is de plaats waar ooit de binnentuin van het Sionklooster was niet verstoord. In het schoolgebouw ten noorden van de speelplaats is enkel aan de uiterste noordkant een kleine kelder aanwezig. Dit gebouw heeft een skeletopbouw met betonnen pijlers. De pijlers zijn ondergronds met elkaar verbonden door bakstenen muren en betonnen wanden, maar de tussenliggende ruimtes zijn niet diepgaand verstoord. Dit biedt na eventuele afbraak van het schoolgebouw de kans om op deze plek de plattegrond van het Sionklooster te vervolledigen.

3.2.4. Proefsleuf 4

- **Locatie, afmetingen en oriëntatie**

Proefsleuf 4 werd aangelegd op de Pluizenbol, een binnentuin van het klooster Onze-Lieve-Vrouw van Bijstand. Deze plek is te bereiken via een gebouw in de Sionstraat. De kadastrale gegevens van het perceel zijn: afdeling 3, sectie H, perceel 1142t. De sleuf had als afmetingen 5,55m bij 1,85m en was westzuidwest-oostnoordoost georiënteerd (evenwijdig aan de Wijgaardstraat).

- **Aangetroffen structuren en sporen**

- spoor B53: bakstenen muur
- spoor B54: bakstenen muur
- spoor B55: bakstenen muur
- spoor B56: bakstenen muur
- spoor B57: bakstenen muur
- spoor B58: bakstenen structuur
- spoor B59: bakstenen vloer
- spoor B60: aardewerken pot

- **Oudste sporen**

De oudste sporen maken deel uit van een kelder, waarvan het zuidelijke deel centraal in sleuf 4 werd aangetroffen (zie figuur 20). Het gaat om de sporen B56 tot B60. **Sporen B56 en B57** zijn respectievelijk de westelijke en de oostelijke buitenmuur van de kelder. De binnenzijde ervan is voorzien van een witte pleisterlaag. De kelder kon betreden worden via een halfronde trap aan de zuidzijde, waarvan enkel de onderste bakstenen trede bewaard is gebleven (**spoor B58**). In de bakstenen keldervloer (**spoor B59**), die afhelt naar het zuidoosten, was in de zuidoostelijke hoek een aardewerken pot (**spoor B60**, zie figuur 21) ingewerkt. Deze 'schrobpot' werd bij het schuren van de keldervloer gebruikt om het water in op te vangen, dat daarna gemakkelijk kon weggeschept worden. De vloer bevindt zich op +16,55 TAW, dit is ca. 1,30m onder het huidige niveau. De keldermuren zijn bewaard tot een hoogte van +17,30 TAW. De kelder was volgestort met puin. Tegen de westzijde van en evenwijdig aan B56 is een ondiep gefundeerde en slecht gemetselde muur, **spoor B54**, gebouwd. Mogelijk maakt deze deel uit van de woning waartoe de kelder behoort. De kelder is vermoedelijk 18de-eeuws.

- **Recentere sporen en verstoringen**

Na het in onbruik raken van de kelder en de afbraak ervan, werd **spoor B53** er bovenop aangelegd. Het betreft een bakstenen muurtje van 0,22m breed, noord-zuid georiënteerd en waarvan nog drie baksteenlagen bewaard zijn. Het bakstenen 'muurtje' **B55** is slechts één baksteen hoog en dateert van bij de aanleg van de huidige binnentuin.

Figuur 20: Bovenaanzicht vanuit het noorden op de kelder in sleuf 4.

Figuur 21: De aardewerken pot ingewerkt in de keldervloer.

- **Stratigrafie**

Onder de huidige tegelvloer op de Pluizenbol bevindt zich een grijze stabilisélaag, met daaronder een opeenvolging van zandige laagjes met wat puinbrokjes. Vanaf +17,31 TAW (dit is ca. 0,55m onder het huidige oppervlak) loopt echter een dik pakket heel zware en kleverige klei. De klei is grijsgroen van kleur en in het pakket komen verspreid takjes, wortels en stukken baksteen voor. Het is in deze kleilaag dat de kelder werd uitgegraven. Bij een boring onder de keldervloer werd duidelijk dat het kleipakket doorloopt tot ca. +16,00 TAW. Vanaf +16,00 TAW werd een geelgroene zandlaag aangesneden, vermoedelijk de moederbodem, die kon gevolgd worden tot ca. 15,30 TAW.

- **Gaafheid van de sporen**

Vanaf ca. +17,30 TAW, dit is zo'n 0,55m onder het huidige vloerniveau, werden de goedbewaarde resten van een vermoedelijk 18de-eeuwse kelder en een aantal andere structuren aangetroffen. De keldervloer en zelfs een schrobpot zijn nog in quasi perfecte staat, de keldertrap en -muren zijn deels afgebroken. Bovengrondse delen van het gebouw waartoe de kelder behoorde, werden in de kleine sleuf 4 niet gevonden.

- **Conclusie en aanbevelingen voor verder onderzoek**

De zone waar sleuf 4 werd aangelegd bevond zich in de late middeleeuwen tussen de Sionstraat aan de westzijde en de stadsmuur aan de oostzijde. Volgens oude kaarten en archiefbronnen zou deze zone vanaf de 14de-15de eeuw ingenomen worden door een woonwijk met een sterk ambachtelijk karakter. Bovenop de originele zandbodem werd een dik pakket klei aangetroffen, dat hier mogelijk aangevoerd is toen dit gebied bouwrijp werd gemaakt. Sporen van gebouwen die teruggaan tot deze periode werden niet teruggevonden, wel een goedbewaarde kelder die dateert uit de 18de eeuw. De zijmuren en de bakstenen vloer met schrobpot zijn nog in uitstekende staat aanwezig.

Dit alles lag slechts een halve meter onder het huidige vloerniveau. De plek waar de sleuf is gelegen lag bovendien op een verhoog van zo'n 30cm, wat betekent dat in de lageregelegen omgeving van sleuf 4 de archeologische sporen vlak onder het huidige oppervlak liggen. Een verdere opgraving van deze zone dringt zich dus op, maar er moet wel terdege rekening gehouden worden met heel wat praktische problemen. Het hele gebied is tegenwoordig volgebouwd en om een groter gebied te kunnen opgraven, zouden deze gebouwen moeten gesloopt worden. Dit is echter niet zo evident: de gebouwen ten noorden van sleuf 4 zijn ongeveer 15,00m hoog, het gebouw ten westen is minstens nog enkele maanden bewoond en aan de andere zijden van sleuf 4 bevindt zich een wirwar van kleine gebouwtjes. Een concrete oplossing voor deze problemen, die aanvaardbaar is voor zowel bouwheer als archeologen, kan voorlopig niet gegeven worden en zal het onderwerp uitmaken van verdere discussie.

3.2.5. Proefsleuf 5

- **Locatie, afmetingen en oriëntatie**

Proefsleuf 5 werd aangelegd op de speelplaats van de middelbare school Onze-Lieve-Vrouw van Bijstand, die met een poort uitgaat in de Sionstraat. De kadastrale gegevens van het perceel zijn: afdeling 3, sectie H, perceel 1142t. De sleuf had als afmetingen ca. 16,20m bij 3,00m en was zuidwest-noordoost georiënteerd. Het huidige niveau aan de oostkant van de sleuf is +16,33 TAW, aan de westkant +16,44 TAW. In de westelijke helft van sleuf 5 kon niet verdiept worden omdat er zich daar twee mazouttanks in de grond bevinden. Deze tanks zijn niet meer in gebruik, maar door een lek is de grond rondom de ketels zwaar vervuild met olie.

- **Aangetroffen structuren en sporen**

- spoor B46: bakstenen muur
- spoor B47: bakstenen muur
- spoor B48: bakstenen vloer
- spoor B49: bakstenen vloer
- spoor B50: elektrische leiding
- spoor B51: bakstenen structuur
- spoor B52: bakstenen structuur
- spoor B61: bakstenen muur

Figuur 22: Algemeen zicht vanuit het oosten op proefsleuf 5. De westelijke helft van de sleuf kon wegens de olievervuiling niet onderzocht worden.

- **Oudste sporen**

Het oudste spoor in sleuf 5 is een noord-zuid georiënteerde muur, **spoor B46**, die centraal dwars door de sleuf loopt. Deze massieve bakstenen muur is 1,45m breed (zie figuur 23) en is bewaard tot +16,12 TAW, dit is vlak onder de huidige betegeling van de speelplaats. De bakstenen meten 24,0-25,0 x 11,0 x 6,0cm. Tussen de stenen is een witgele kalkmortel gebruikt. Aan de westzijde van de muur kon vanwege de aanwezigheid van de stookolietanks niet verdiept worden. Aan de oostzijde was het wel mogelijk om een beter zicht te krijgen op deze muur. Bovenaan de muur is naast de twee buitenste baksteenrijen een duidelijke voeg zichtbaar, waarschijnlijk van een aanpassing van het parement van de oostzijde. Het bovenste gedeelte van de muur bestaat uit vijftien baksteenlagen (dit komt overeen met een hoogte van 0,98m), maar daaronder heeft deze muur een natuurstenen parement (zie figuur 24). Er konden zes lagen natuurstenen blokken onderscheiden worden (dit komt overeen met een hoogte van 0,63m), bestaande uit lichtgrijze/blauwe natuurstenen blokken van 0,10m dikte, maar de muur moet nog een heel eind dieper doorlopen. Wegens de olieervuiling, de hoge grondwaterstand (op +15,04 TAW, dit is slechts 1,30m onder het huidige niveau) en het instortingsgevaar van de sleufwand was het niet mogelijk om het natuurstenen parement aan de oostzijde van de muur op te kuisen, gedetailleerd in te tekenen en dieper bloot te leggen. Bij het machinaal weggraven van de grond die tegen de muur aan zat, werd een groot pakket vol aaneengekoekte takjes en plantenresten aangetroffen.

Ten oosten van B46 werd een bakstenen vloerniveau gevonden. De vloer, **spoor B49** (zie figuur 25), was heel slecht bewaard en kon wegens de hoge waterstand slechts gedeeltelijk blootgelegd worden. Wel is er een duidelijke daling merkbaar naar het oosten toe: het westelijke uiteinde van de vloer ligt op +15,12 TAW, twee meter oostwaarts liggen de bakstenen 0,20m lager.

Figuur 23 links: Bovenaanzicht vanuit het zuidoosten op B46.

Figuur 24 rechts: Detail van de oostzijde van muur B46. Boven de groene lijn bestaat het parement uit bakstenen, eronder uit natuurstenen.

Figuur 25: Bovenaanzicht op het bakstenen vloerniveau B49.

De bakstenen muur B46 is een restant van de stadsmuur die Kortrijk vanaf de late middeleeuwen omsloot. De stadsmuur werd in verschillende fasen tussen 1353 en 1454 opgetrokken en was aan de buitenzijde omgeven door de stadgracht. Het fragment van de muur dat in sleuf 5 is bewaard, is - afgaande op het baksteenformaat - echter jonger en dateert mogelijk van de 16de eeuw. Daar de muur voorzien is van een natuurstenen parement, betekent dit dat hij een waterkerende functie had. De natuurstenen zuigen in tegenstelling tot bakstenen water niet op, wat nefaste gevolgen zou hebben voor de muur. Het pakket met plantenresten dat werd aangetroffen is een extra aanwijzing dat er water tot tegen de oostzijde van de muur kwam, en dat deze waterpartij hier langzaamaan is dichtgeslibd. Hieruit kan afgeleid worden dat de stadsmuur in dit deel van Kortrijk niet op een aarden wal stond, dat de stadgracht tot tegen de oostzijde van de muur liep en dat de baksteenlagen boven de natuurstenen vroeger zichtbaar moeten zijn geweest. Van de stadsmuur is dus niet enkel de fundering bewaard, maar ook een meter opgaand muurwerk. Nadat de gracht dichtgeslibd en eventueel moedwillig opgevuld was, werd bovenop de opvulling een bakstenen vloer aangelegd.

- **Recentere sporen en verstoringen**

Tegen de oostzijde van de stadsmuur, B46, zijn twee bakstenen muren gebouwd: **spoor B47**, centraal in de sleuf, en **spoor B61**, in de zuidwand van sleuf 5. B47 is een L-vormige muur die duidelijk tegen de stadsmuur is aangebouwd en vermoedelijk een kelder omsluit (zie figuur 26). Binnen de L-vorm is een bakstenen vloer (**spoor B48**) bewaard. Het baksteenformaat van zowel de muur als de vloer is: 21,0 x 10,0 x 6,0cm. B47 doorsnijdt het oudere vloertje B49. Het ene been van B47 staat bijna haaks op de stadsmuur en is ca. 4,00m

lang en 0,33m breed, het andere been sluit hier loodrecht op aan, is 0,55m breed en loopt in noordelijke richting in de sleufwand. De hoek tussen beide benen van de L-vorm is aan de buitenzijde breder uitgewerkt dan de rest van de muur. Aan de zuidzijde vertoont B47 één versnijding, aan de oostzijde drie. B61 heeft dezelfde oriëntatie als het lange been van B47 en is eveneens duidelijk tegen de stadsmuur aangebouwd, maar wegens de slordige metselwijze en door de ligging net in de zuidwand van sleuf 5 valt er voorlopig niet meer over te zeggen (zie figuur 27). Sporen B47, B48 en B61 zijn mogelijk 19de-eeuws.

Figuur 26: Zicht vanuit het noorden op de L-vormige muur B47 met de bakstenen vloer B48, die tegen de stadsmuur B46 is gebouwd.

Figuur 27: Zicht vanuit het noorden op de muur B61 in de zuidwand van sleuf 5. Rechts is de stadsmuur te zien.

De westzijde van sleuf 4 is volledig verstoord door twee grote stookolieketels die daar in de grond zitten. De putten waarlangs deze tanks konden opgevuld worden (**sporen B51 en B52**, zie figuur 28) zijn dichtgemaakt met beton. De grond rondom de tanks, tot tegen de westzijde van de stadsmuur, is doordrongen van stookolie, afkomstig van de lekkende tanks. Bij het verdiepen in de oostelijke helft van de sleuf werd ook op olievuiling gestoten (oliefilm op het grondwater, olie die doorheen de stadsmuur sijpelt). Diagonaal over de sleuf is een dubbele (vermoedelijk) elektrische leiding aanwezig, **spoor B50**.

Figuur 28: Zicht vanuit het zuidwesten op sleuf 5. Vooraan sporen B51 (rechts) en B52 (links), de dichtgemaakte putten met bakstenen wanden waarlangs men de stookolieketels kon opvullen. Centraal in de sleuf is de stadsmuur zichtbaar, waartegen B47 werd opgetrokken. Diagonaal over de sleuf is B50, een elektrische leiding, te zien.

- **Stratigrafie**

Het was niet mogelijk om in sleuf 5 een duidelijke profielopbouw te onderscheiden en in te tekenen. Onder de huidige betegeling bevindt zich een stabiliserende betonlaag van zo'n 0,20m dik. Hieronder wordt het noordprofiel grotendeels ingenomen door de opvulling van de kelder begrensd door muur B47. Deze vulling boven de bakstenen vloer B48 bestond uit zware klei vermengd met puin. Het zuidprofiel is verstoord door muur B61. Enkel in het oostelijke uiteinde van sleuf 5 is waarschijnlijk een onverstoord profiel bewaard. Onder de betonlaag is hier een dik pakket donkergrijze, zandige/kleiige grond aanwezig met veel baksteenpuin en plantenwortels in, zij het echter zonder herkenbare gelaagdheid. Dit pakket loopt door tot op de maximaal uitgegraven diepte, dit is +14,80 TAW.

- **Gaafheid van de sporen**

De archeologische sporen in het oostelijk deel van sleuf 5 zijn ondanks de olieervuiling bijna perfect bewaard gebleven. Er zijn geen diepgaande verstoringen door nutsleidingen aanwezig. De stadsmuur bevindt zich vlak onder het huidige niveau, op ongeveer 0,30m diepte, en is over zijn gehele breedte nog goed geconserveerd. Ook recentere muren (B47, B61) zijn tot op deze hoogte bewaard en het metselwerk is net als dat van de stadsmuur nog in goede staat. Enkel de bakstenen vloer B49 was in mindere toestand, maar dat is waarschijnlijk het gevolg van de manier waarop hij aangelegd werd.

Het westelijk deel van sleuf 5 daarentegen is volledig verstoord door twee stookolietanks. Archeologische sporen moeten hier niet verwacht worden.

- **Conclusie en aanbevelingen voor verder onderzoek**

Belangrijk in sleuf 5 is de aanwezigheid van de oude stadsmuur. Deze muur is vlak onder de huidige betegeling in perfecte conditie bewaard en er is zelfs meer dan een meter opgaand muurwerk aanwezig. Vanaf het midden van de 14de eeuw werd de stadsmuur rond Kortrijk opgetrokken, maar het deel aangetroffen in sleuf 5 is jonger en dateert waarschijnlijk van na 1500. Het natuurstenen parement aan de oostzijde duidt op de eertijds waterkerende functie van de muur. De stadsgracht die tegen de muur kwam, geraakte na verloop van tijd dichtgeslibd en werd vanaf 1680-1700 systematisch opgevuld. Bovenop de loop van de gracht verschenen nieuwe structuren, zoals de bakstenen vloer B49, en tegen de stadsmuur werden gebouwen geplaatst (zie sporen B47, B48 en B49).

Omwille van de goede bewaringstoestand vlak onder het huidige oppervlak wordt aanbevolen om deze zone verder te onderzoeken. De stadsmuur is nog over een aanzienlijke hoogte bewaard en een twintigtal meter ten zuiden van sleuf 5 mag de aansluiting van de stadsmuur met een stadstoren, de Predikherentoren (1406-1684), verwacht worden. Er wordt voorgesteld om een zone van zo'n acht meter breed (de stadsmuur en telkens drie meter aan weerszijden van de muur) in de lengterichting van de muur bloot te leggen, die eventueel bij de aansluiting met de stadstoren verbreed kan worden. Op die manier kan de muur over een grotere lengte bestudeerd worden en kan de totale diepte nagegaan worden. Ook de westzijde van de stadsmuur en de zone *intra muros* kan op die manier onderzocht worden. Groot obstakel vormt echter de olieervuiling die in het westelijk deel van de speelplaats van de middelbare school Onze-Lieve-Vrouw van Bijstand aanwezig is en die al gedeeltelijk werd vastgesteld in sleuf 5. Vooraf aan het archeologisch onderzoek zal vermoedelijk een bodemsanering moeten gebeuren, maar verdere planning hieromtrent wordt overgelaten aan de bevoegde instanties.

3.2.6. Proefsleuf 6

- **Locatie, afmetingen en oriëntatie**

Proefsleuf 6 werd aangelegd op de speelplaats van de middelbare school Onze-Lieve-Vrouw van Bijstand, ten oosten van proefsleuf 5. De kadastrale gegevens van het perceel zijn: afdeling 3, sectie H, perceel 1142t. De sleuf had als afmetingen 16,50m bij 3,00m en was zuidwest-noordoost georiënteerd. Dit deel van de speelplaats is vlak en de betegeling bevindt zich op een hoogte van +16,28 TAW. Sleuf 6 werd enkele meter meer naar het westen aangelegd dan gepland, omdat op deze manier - volgens de projectie van oude kaarten op het huidige kadaster, uitgevoerd door P. Despriet - de oostelijke oever van de stadsgracht binnen de sleuf zou vallen.

- **Aangetroffen structuren en sporen**

- A27: bakstenen afvoerkanaal
- A28: bakstenen afvoerkanaal
- A29: bakstenen muur
- A30: bakstenen muur
- A31: houten paal
- A32: bakstenen structuur

Figuur 29 links: Zicht vanuit het oosten op sleuf 6, na het verwijderen van de tegels en de onderliggende, dunne zandlaag. De betonlaag eronder is al zichtbaar.

Figuur 30 rechts: Sleuf 6 na de eerste verdieping.

- **Oudste sporen**

In het oostelijk deel werd sleuf 6 uitgegraven tot meer dan drie meter onder het huidige niveau. Op die diepte was de grond nog steeds verstoord en werden grote hoeveelheden aardewerk (vermoedelijk eind 17de-18de-eeuws) aangetroffen. Het bleek dat de grachtsoever niet werd aangesneden, maar dat sleuf 6 volledig in de opgevulde stadsgracht werd aangelegd. Deze gracht werd vanaf de periode 1680-1700 opgevuld, wat betekent dat alle aangetroffen

sporen in sleuf 6 ten vroegste van de 18de eeuw dateren, zeker pas van na de opvulling van de gracht.

Het oudste spoor boven deze vulling is **spoor A30**. Het is een oost-west georiënteerde muur met bakstenen van formaat 24,5 x 12,5 x 5,5-6,0cm. De muur is 0,25m breed en loopt in het oostelijk deel van de sleuf langsheen de noordelijke sleufwand (zie figuur 31). A30 is aan de westzijde afgewerkt met twee natuurstenen blokken. Het hoogst bewaarde punt van spoor A30 zit op +15,52 TAW. De muur bestaat mogelijk nog uit opgaand muurwerk tot ca. +14,93 TAW, maar onder dat niveau gaat het duidelijk om een fundering. Deze fundering is grof en slordig gemetseld en er kunnen twee versnijdingen onderscheiden worden. De opbouw van de fundering van A30 is echter niet overal gelijk, ze verloopt onregelmatig en volgt de lijn van de muur niet. De fundering loopt door tot ca. +14,40 TAW. Net onder deze fundering werd een houten paaltje aangetroffen dat verticaal in de grond stak (**spoor A31**). Mogelijk heeft het iets te maken met die fundering, maar dat is niet zeker. Hoe diep deze paal naar beneden loopt, kon niet worden achterhaald.

Figuur 31: Algemeen zicht vanuit het oosten op spoor A30 in het oostelijk deel van sleuf 6.

Tegen de westzijde van A30 en in het verlengde van deze muur is **spoor A29** gebouwd. Dit muurtje loopt eveneens tegen de noordelijke sleufwand en bestaat uit bakstenen met formaat 20,0 x 10,0 x 5,0cm (zie figuur 32). De breedte van de muur is niet te achterhalen. Het hoogst bewaarde punt zit op +15,19 TAW, de onderkant van de muur loopt samen met de onderkant van spoor A30 op ca. +14,40 TAW. A29 kent geen versnijdingen zoals A30. De westzijde van spoor A29 is doorbroken door de riolering A27 (zie verder).

Figuur 32: Zicht vanuit het zuidoosten op muurtje A29 dat tegen de natuurstenen blokken van spoor A30 is gebouwd. Links is nog net een fragment van de riool A27 te zien die A29 doorbreekt.

- **Recentere sporen en verstoringen**

Sleuf 6 wordt in een oostelijk en een westelijk deel verdeeld door een 1,75m brede bakstenen riool (**spoor A27**) die noord-zuid georiënteerd is en muurtje A29 doorbreekt. Ze bestaat uit twee bakstenen wanden (baksteenformaat is 20,0 x 10,0 x 6,0cm) waarboven betonnen afdekplaten liggen (zie figuur 33). Deze riool is nog steeds in gebruik en helt af naar het noorden. De bovenzijde bevindt zich op +15,87 TAW, de onderkant op +14,40 TAW. Het **Spoor A28** is een oost-west georiënteerd bakstenen afvoerkanaaltje dat eindigt in een vergaarbakje en uitkomt in de westzijde van de hoofdriool A27. De toevoer naar A27 is echter afgesloten met een rechtop ingemetselde steen en A28 was volgestort met zand en puin. Het hoogst bewaarde punt van spoor A28 zit op +15,70 TAW, de onderkant zit op +15,37 TAW. Verder was in de zuidwestelijke hoek van sleuf 6, in de sleufwand, een bakstenen structuur (**spoor 32**) zichtbaar. Mogelijk gaat het om het uiteinde van een muurtje, maar door de positie in de sleufwand was het onmogelijk om meer informatie over deze structuur te verkrijgen. Het hoogst bewaarde punt zit op +16,07 TAW.

- **Stratigrafie**

Het noordprofiel was over de gehele lengte van de sleuf verstoord door de verschillende riolen en muurtjes, maar van het zuidelijk profiel kon wel een duidelijk beeld gekregen worden. Onder de huidige betegeling van de speelplaats zit een laag beton van zo'n 0,20m dik. Vanaf ca. +15,95 TAW begint een bruine, zandige laag (ongeveer 0,50m dik) die brokken organisch materiaal bevat met redelijk veel wortelresten. De laag daaronder is een iets lichterbruine, zandige laag die weinig of geen materiaal bevat en in het westelijk deel van

Figuur 33: Zicht vanuit het oosten op de grote riool A27.

sleuf 6 doorloopt tot ongeveer een meter onder het huidige oppervlak. Onder deze laag begint de eerder vermelde grachtvulling. De bovenkant ervan varieert een beetje, maar zit gemiddeld rond +15,46 TAW. Het gaat om een donkerbruine tot zwarte, zeer kleverige, kleiige laag die kleine puinbrokjes en een grote hoeveelheid aardewerk bevat. Bij het uitgraven werden ook een tiental houten balken, wortels, boomstronken en wat dierlijke botten aangetroffen. Dit pakket loopt verder door tot op het diepst uitgegraven punt, dit is +13,17 TAW (zie figuur 34). Deze grachtvulling werd aan weerszijden van de riool, spoor A27, gevonden. De oostelijke oever van de stadsgracht, die zich als een schuin aflopende lijn in het profiel zou moeten aftekenen, werd dus niet aangesneden in sleuf 6.

- **Gaafheid van de sporen**

De aardewerken artefacten die in de grachtvulling werden aangetroffen zijn goed bewaard. Het betreft echter allemaal gebroken stukken ceramiek, vermoedelijk eind 17de-18de-eeuws, maar met een geringe archeologische waarde. De houten palen die in de bodem werden teruggevonden zijn waterverzadigd en goed bewaard, maar zullen bij blootstelling aan de lucht niet lang hun stevigheid behouden. De structuren die bovenop de grachtvulling werden aangelegd zijn nog in goede staat, de riool is zelfs nog in gebruik. Het metselwerk van de muurtjes (sporen A29 en A30) brokkelt wel enigszins af.

Figuur 34: Zicht op het zuidprofiel in het oostelijke uiteinde van sleuf 6. Hier kon verdiept worden tot op +13,17 TAW, dit is meer dan drie meter onder het huidige niveau.

- **Conclusie en aanbevelingen voor verder onderzoek**

Bij het onderzoek van sleuf 6 werd voornamelijk gehoopt om een beter beeld te krijgen op de loop van de stadsgracht. De oostelijke oever van de gracht werd echter niet teruggevonden. Daar de oostoever van de stadsgracht zich meer ten oosten van sleuf 6 bevindt, zou het interessant zijn om de sleuf in de richting van de Sint-Jansstraat uit te breiden. Ideaal zou een grote sleuf over de gehele lengte van de speelplaats (en eventueel verder richting Sint-Jansstraat) zijn, die zowel de stadsmuur als de volledige gracht zou omvatten, maar dat moet natuurlijk ook praktisch mogelijk zijn.

Hoewel de oever van de gracht niet werd aangesneden, werd wel de 17de-18de-eeuwse grachtopvulling geattesteerd. De muren A29 en A30 getuigen van gebouwen die na de opvulling op deze plaats werden opgetrokken, maar hun functie blijft onduidelijk en ze verdienen mogelijk een uitgebreider onderzoek. De brede riool die dwars door de sleuf loopt is nog in gebruik en zou in noordelijke richting verder doorlopen naar de Steenpoort, in zuidelijke richting naar de Koeiekop. Volgens mondelinge informatie van P. Despriet dateert ze van het eind van de 18de-begin 19de eeuw en werd ze centraal in de loop van de oude stadsgracht aangelegd.

3.2.7. Proefsleuf 10

- **Locatie, afmetingen en oriëntatie**

Proefsleuf 10 werd aangelegd op de binnenkoer van het rusthuis Onze-Lieve-Vrouw van Bijstand, te bereiken via een deur in de Wijngaardstraat 41. De kadastrale gegevens van het perceel zijn: afdeling 3, sectie H, perceel 1142v. De geplande sleuf was oorspronkelijk noordoost-zuidwest georiënteerd, maar omwille van het grote aantal nutsleidingen op de binnenkoer werd beslist om de sleuf te heroriënteren in een noordwest-zuidoostelijke richting. Sleuf 10 was 8,50m lang en 2,75m breed. Het huidige niveau ten zuiden van de sleuf is +17,40 TAW, ten noorden van de sleuf +17,35 TAW. In sleuf 10 kon aan de westkant verdiept worden tot +15,61 TAW, dit is net onder het grondwaterniveau. In het oostelijke gedeelte van de sleuf kon wegens de aanwezigheid van vele nutsleidingen niet zo diep gegraven worden.

Figuur 35: Algemeen bovenaanzicht vanuit het oosten op sleuf 10.

- **Aangetroffen structuren en sporen**

- spoor B29: kasseivloer
- spoor B30: bakstenen muur
- spoor B31: bakstenen vloer
- spoor B32: afvoerleiding
- spoor B33: loden waterleiding
- spoor B34: bakstenen afvoerkanaal
- spoor B35: loden waterleiding
- spoor B36: bakstenen afvoerkanaal
- spoor B37: bakstenen afvoerkanaal
- spoor B38: bakstenen structuur
- spoor B39: grondspoor
- spoor B40: bakstenen structuur
- spoor B41: afvoerleiding
- spoor B42: bakstenen structuur
- spoor B43: loden waterleiding
- spoor B44: loden waterleiding
- spoor B45: loden waterleiding

- **Oudste sporen**

De oudst aangetroffen structuur is **spoor B40**, een rechthoekige bakstenen structuur die grotendeels in het zuidprofiel ligt en ten minste 13 steenlagen diep is (zie figuur 36). B40 kon vrijgelegd worden tot op +15,47 TAW, maar loopt nog dieper door. Het hoogst bewaarde punt bevindt zich op 16,29 TAW. De structuur is opgemetseld met gele kalkmortel en bevat zowel grotere (25,0 x 12,0 x 5,5cm) als kleinere (20,0 x 9,5 x 5,5cm) bakstenen. De constructie is mogelijk een 18de-eeuwse. Binnenin spoor B40 werden geen artefacten gevonden - het geheel was opgevuld met zand en puin.

Figuur 36: Spoor B30 in sleuf 10, gezien vanuit het noorden. Rechts een afvoerleiding, spoor B41.

- **Recentere sporen en verstoringen**

In sleuf 10 werden een hele reeks recente sporen, nutsleidingen en verstoringen aangetroffen, die te dateren zijn in de 19de en de 20ste eeuw en waarvan hieronder de voornaamste worden weergegeven. Bij de recente sporen zijn **sporen B36 en B37**, twee bakstenen afvoerkanalen met een bakstenen bedekking, de oudste. **Spoor B30** is een bakstenen muurtje, zo'n 0,40m breed, dat bovenop deze afvoerkanaaltjes is gebouwd. B30 loopt over de gehele lengte aan de zuidkant van sleuf 10, maar het is niet duidelijk wat de functie is van deze muur. Het hoogste punt bevindt zich op +17,09 TAW, de onderzijde ligt op +16,55 TAW. Aansluitend op de muur was in de westelijke helft van de sleuf een deels uitgebroken vloertje van kasseistenen bewaard, **spoor B29** (zie figuur 37). Deze vloer bevond zich ongeveer 0,40m onder het huidige vloerniveau. Tussen de kasseivloer en de huidige tegelvloer was over het gehele oppervlak van de sleuf nog een vloerniveau bewaard, bestaande uit op hun kant gezette bakstenen.

Muur B30 is op een aantal plaatsen doorbroken door nutsleidingen. Het gaat om twee afvoerleidingen (**sporen B32 en B41**) en vier loden waterleidingen (**sporen B33, B43, B44 en B45**). Deze waterleidingen komen met een vijfde waterleiding (**spoor B35**) en spoor B32 samen in een grote watercisterne (**spoor B42**) die zich aftekent in het noordprofiel (zie figuur 38). Deze cisterne is centraal op de binnenkoer aangelegd tot op een diepte van ca. +15,40 TAW. De zijde zichtbaar in het noordprofiel van sleuf 10 is 2,10m lang. Dit betekent dus een grote en diepgaande verstoring van het bodemarchief op deze plek.

Figuur 37: Beeld vanuit het zuiden op de westelijke helft van sleuf 10. Vooraan muur B30, die doorbroken wordt door de afvoerleiding B32, en achteraan de kasseivloer B29.

Figuur 38: Beeld vanuit het zuidwesten op de bakstenen cisterne B32 en enkele waterleidingen die erheen lopen.

• Stratigrafie

In het westelijk deel van sleuf 10 kon een stuk van het noordprofiel worden opgetekend. Bovenaan het profiel zijn de eerder vermelde drie vloerniveaus te zien, afscheiden door enkele zandige lagen. Onder de kasseivloer (spoor B29) is vanaf ca +16,90 TAW een opeenvolging te zien van horizontale lagen. Het is niet de bedoeling om deze in detail te bespreken, maar het zijn doorgaans zandige lagen waarin zich veel of weinig puin (baksteenfragmenten, mortel) bevindt en soms ook kleiige inclusies. Het profiel kon opgetekend worden tot +15,70 TAW, door de hoge grondwatertafel kon niet dieper worden gegraven. Een aanvullende boring werd uitgevoerd om toch een zicht te krijgen op het verdere verloop van de stratigrafie:

- tussen +15,60 TAW en + 15,30 TAW: donkerbruin, kleiig zand, met baksteen, puin en mortel
- tussen +15,30 TAW en +14,30 TAW: grijs, kleiig zand, wordt naar beneden toe meer kleiig en donkerder, homogene vulling
- tussen +14,30 TAW en +14,10 TAW: zwarter, kleiig zand, met baksteen, hout, mortel en schelpjes
- tussen +14,10 TAW en 13,60 TAW: zwart, zeer kleiig zand

• Gaafheid van de sporen

De archeologische sporen, allen tamelijk recent, die werden aangetroffen bij het onderzoek van sleuf 10 zijn in grote mate verstoord door nutsleidingen. Waterleidingen en afvoerpijpen zijn in verschillende richtingen en op wisselende dieptes aangelegd op de binnenkoer. Centraal op de koer bevindt zich een grote cisterne die tot twee meter diep gaat en het bodemarchief hier heeft vernietigd. Her en der op de binnenkoer zijn allerlei roosters van nutsleidingen te zien, wat niet veel goeds belooft voor de bewaringstoestand van eventuele oudere sporen op deze plek.

- **Conclusie en aanbevelingen voor verder onderzoek**

De verschillende lagen die in de stratigrafie merkbaar zijn, alsook de gegevens die de boring opleverde, zijn mogelijk te verklaren als grachtopvulling. Volgens historische en cartografische gegevens valt sleuf 11 binnen de middeleeuwse stadsgracht die vanaf het einde van de 17de eeuw systematisch met puin en afval werd opgevuld. De aangetroffen puinlagen en het niet aantreffen van de moederbodem bij de boring zijn aanwijzingen dat sleuf 11 zich inderdaad in deze grachtopvulling bevindt. De datering vanaf het einde van de 17de eeuw voor de opvulling van de gracht wordt bijgetreden door het aangetroffen schervenmateriaal. Deze grachtopvulling manifesteert zich wel niet zo duidelijk als bijvoorbeeld in sleuf 6, ondermeer omdat sleuf 10 heel wat kleiner is en er hier niet zo diep werd uitgegraven als in sleuf 6. De rand van de gracht werd niet aangesneden, mogelijk omwille van de gewijzigde oriëntatie van sleuf 11 of omdat de gracht verder in zuidwestelijke richting doorliep tot tegen de stadsmuur aan (zoals bij sleuf 5 is vastgesteld). Structuur B30, mogelijk een beerput, dateert van na de demping van de stadsgracht. Het merendeel van de sporen is recenter (ten vroegste 19de eeuw) en is bovendien sterk verstoord door allerlei nutsleidingen.

Wegens de vele nutsleidingen op de binnenkoer en het ontbreken van middeleeuwse sporen (omdat deze zone binnen de oude stadsgracht valt), wordt verder onderzoek op deze plek niet aanbevolen.

3.2.8. Proefsleuf 11

- **Locatie, afmetingen en oriëntatie**

Proefsleuf 11 was gelegen in de Koeiekop, openbaar domein dat gebruikt wordt als parkeerruimte en voetgangersverbinding tussen de Sint-Jansstraat en de Wijngaardstraat. De Koeiekop kan aanzien worden als een L-vormige binnenkoer, omgeven door woningen en garages. Een smalle overdekte toegangspoort, gelegen in de Wijngaardstraat naast huisnummer 51, biedt toegang tot deze binnenkoer. Deze plek valt binnen afdeling 3, sectie H van het kadaster. De oorspronkelijk geplande sleuf werd aanzienlijk verkleind omdat de huidige bestrating zelfs met zwaar materiaal moeilijk uit te breken was. Onder de arduinen klinkers (+16,49 TAW) bevindt zich een laag stabilisé (0,25m dik) gevolgd door een laag beton (eveneens 0,25m dik). Om schade aan de omliggende huizen te vermijden en om naast de gekende nutsvoorzieningen (riool en waterleiding) te blijven, werd de grootte van de sleuf beperkt tot 2,80m bij 0,80m. Sleuf 11 was noord-zuid georiënteerd.

Figuur 39 links: De Koeiekop, gezien vanuit het zuiden.

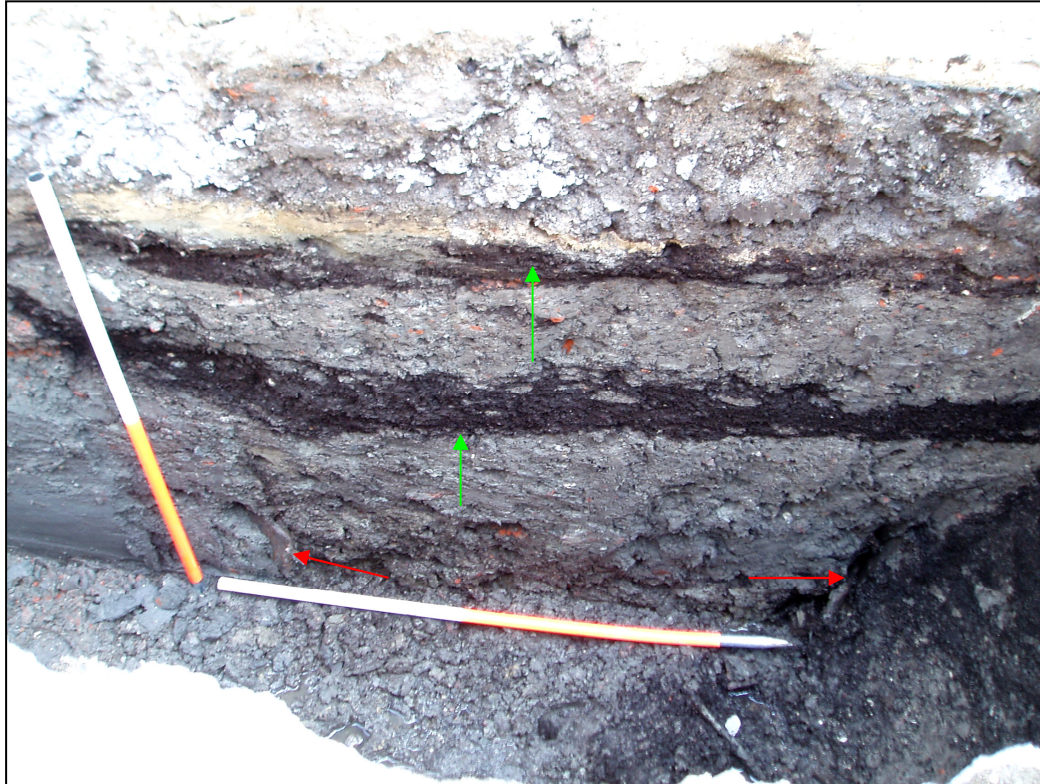
Figuur 40 rechts: Start van de uitbraak van de straatbedekking.

- **Aangetroffen structuren en sporen**

- A33: houten structuur

- **Oudste sporen**

Het enige spoor dat werd aangetroffen in sleuf 11 is **spoor A33**, een ronde houten structuur, waarschijnlijk een ton of een kuip. Het hout is vrij goed bewaard, maar enkel het uiterste westelijke deel van de structuur werd aangesneden (zie figuur 41). De ton bevat een losse, organische, zandige vulling met een grijs en bruin gespikkelde kleur. Deze vulling werd bemonsterd. Net boven de ton zijn in het oostprofiel twee venige lagen zichtbaar, vol plantaardig materiaal, die hier een duidelijke verzakking vertonen (zie figuren 41 en 42). Naast de ton worden deze lagen geleidelijk smaller en stoppen dan. Tussen deze twee lagen ligt een kleiig pakket met stukjes baksteen in. Het hout van A33 is bewaard vanaf een hoogte van +15,22 TAW, maar op ca. +14,95 TAW houdt de structuur op. Een houten onderkant werd niet teruggevonden, maar de zijdelingse planken liepen niet langer door en een boring in de ton toonde aan dat de vulling ervan plots ophield en veranderde in een grijze, licht kleiige zandgrond.

Figuur 41: Spoor A33, zichtbaar in het oostprofiel van sleuf 6. Het hout is aangeduid met rode pijltjes, de venige lagen boven de ton met groene pijltjes. De vulling van de ton verschilt duidelijk van de grond buiten de ton.

- **Recentere sporen en verstoringen**

Bij het aanleggen van sleuf 11 werd rekening gehouden met de nabijheid van een riolering die centraal in de Koeiekop, parallel aan sleuf 11, loopt en ook met een waterleiding die ca. 0,5m van de huizen ten oosten van de sleuf loopt. Geen van deze sporen werd aangetroffen in de sleuf, maar het is toch belangrijk om de aanwezigheid van deze structuren in de straat te vermelden met betrekking tot een mogelijk verder onderzoek. Er is in de Koeiekop ook een enorm harde en dikke bovenlaag van straatstenen, stabilisé en beton aanwezig, maar dit heeft geen impact gehad op de archeologische sporen in de ondergrond. De houten ton aangetroffen in de kleine sleuf 11 was dus niet geschonden door recente structuren.

- **Stratigrafie**

De bestrating op de Koeiekop bestaat uit harde arduinen klinkers van 8cm dik met daaronder een 0,50m dikke laag stabilisé en beton. Onder de toplaag bevindt zich een dikke, compacte, kleiig-zandige, bruine laag. (0,40m dik, laag 4 op de profieltekening). Deze laag bevat sporadisch wat baksteenfragmenten en kleine spikkels houtskool. Daaronder zit een homogene, compacte, blauwgrijze, zeer kleiige laag, die nog steeds baksteenfragmenten bevat (laag 9, zie figuur 42). Het grondwaterpeil situeert zich op ongeveer +15,00 TAW.

Op twee plaatsen in de sleuf werden nog bijkomende boringen uitgevoerd. Beiden gaven hetzelfde resultaat:

- tussen +14,90 TAW en +14,45 TAW: laag 9 loopt verder
- tussen +14,45 TAW en +13,20 TAW: de bodem wordt minder kleilig en grijzer
- vanaf +13,20 TAW (en gemeten tot +12,70 TAW): moederbodem, homogeen, grijsbruin zand

Figuur 42: Algemeen zicht op het oostprofiel van sleuf 11. Rechts de houten ton en de bovenliggende venige lagen, links de blauwgrijze kleilaag (laag 9).

• Gaafheid van de sporen

Het enige spoor A33 is goed bewaard vanaf +15,22 TAW. De houten beschoeiing is evenwel waterverzadigd en blootstelling aan de lucht zal het hout snel doen vergaan. Algemeen kan gesteld worden dat onder de zware straatbedekking toch alle lagen nog in goede en onverstoorde staat zijn. Het is niet ondenkbaar dat naast spoor A33, dat werd aangetroffen in een vrij kleine sleuf, in dit gebied nog andere waardevolle sporen aanwezig zijn. De aanleg van de straat heeft daar geen impact op gehad, maar het valt nog af te wachten in welke mate de aanwezige nutsvoorzieningen de archeologische sporen verstoren.

• Conclusie en aanbevelingen voor verder onderzoek

Omdat het uitgraven van een grote sleuf op de Koeiekop praktisch niet mogelijk was, werd er geopteerd voor een kleinschalig - maar haalbaar- onderzoek. Op die manier werd getracht om een eerste zicht te krijgen op mogelijke sporen en/of verstoringen in het bodemarchief. De gelaagdheid die in het profiel aan het licht kwam duidt op een goede bewaring van de ondergrond. De aanleg van de straat heeft de ondergrond slechts verstoord tot op een diepte van ca. 0,60m, daaronder zijn archeologisch sporen goed bewaard gebleven. De houten ton die werd aangetroffen heeft mogelijk te maken met ambachtelijke activiteit (leerlooien, verven, ...), maar het is onmogelijk daar uitsluitsel van te geven.

Op basis van de huidige resultaten kan echter weinig sluitend advies gegeven worden over eventueel verder archeologisch onderzoek in deze zone. Een mogelijke piste is een bijkomende archeologische verkenning van het stuk waar zich vandaag nog de garages van de bewoners bevinden. Op dit areaal kan mogelijk een groter stuk onderzocht worden en de kans dat daar een beter inzicht in de stratigrafie wordt verkregen is reëel.

3.2.9. Proefsleuf 12

- **Locatie, afmetingen en oriëntatie**

Sleuf 12 werd aangelegd op de Veemarkt (kadaster: afdeling 3, sectie H, geen perceelsnummer), ten westen van huisnummer 9, en was noord-zuid georiënteerd. De sleuf was 7,80m lang en 1,90m breed en werd later aan de westkant uitgebreid met een extra uitgraving met als afmetingen 4,00m bij 1,20m. De oorspronkelijke sleuf wordt aangeduid als sleuf 12a, de uitbreiding als sleuf 12b. Het huidige oppervlak wordt gevormd door een geelbruine gravélaag en bevindt zich op +17,61 TAW.

Figuur 43: Algemeen beeld vanuit het zuiden op sleuf 12a (rechts) en sleuf 12b (links).

- **Aangetroffen structuren en sporen**

- spoor A24: bakstenen structuur
- spoor A25: betonnen vloer
- spoor A26: bakstenen muur

- **Oudste sporen**

Noch in sleuf 12a, noch in sleuf 12b werden er oude sporen aangetroffen. Alle structuren zijn vermoedelijk 20ste-eeuws.

- **Recentere sporen en verstoringen**

In de noordoostelijke hoek van sleuf 12a werd de westelijke helft van een recente bakstenen waterput aangetroffen, **spoor A24** (zie figuur 44). De binnendiameter van de putschacht bedraagt 0,60m, terwijl de buitendiameter van de waterput ongeveer 1,00m is. **Spoor A25**, een betonnen vloer in sleuf 12a (zie figuur 45), en **spoor A26**, een bakstenen muur in sleuf 12b, behoren tot twee recente betonnen kelders die zich op deze plaats bevonden. Het loopvlak van de kelders ligt op +15,57 TAW in sleuf 12a en op +15,60 TAW in sleuf 12b, dit is twee meter onder het huidige wegdek. Beide kelders vormden waarschijnlijk één geheel. In sleuf 12a zijn drie bijhorende betonnen pijlers bewaard. De kelders werden na de afbraak van de bovenstaande woning opgevuld met puin en zand.

Behalve deze recente structuren werden bij het uitgraven van sleuven 12 a en 12b ook verschillende nutsleidingen aangetroffen: een elektrische leiding, een telefoonkabel, een waterleiding en enkele afvoerbuizen. Dit bemoeilijkt het graafwerk aanzienlijk en de leidingen zorgen voor een extra verstoring van het bodemarchief.

Figuur 44: Beeld vanuit het westen op spoor A24, vermoedelijk een recente waterput.

- **Stratigrafie**

De stratigrafie die in de sleufwanden kon gezien worden heeft weinig archeologisch belang, aangezien het gaat om recente opvullingslagen van de kelders A25 en A26. Puin- en zandlagen wisselen elkaar af boven het vloerniveau van de kelders.

- **Gaafheid van de sporen**

De kelders en nutsleidingen in sleuven 12a en 12b hebben er voor gezorgd dat er geen archeologische sporen bewaard zijn op deze plek.

Figuur 45: Bakstenen muurtje, spoor A26, in sleuf 12a en de bijhorende keldervloer. Het noorden ligt links.

- **Conclusie en aanbevelingen voor verder onderzoek**

De plek op de Veemarkt waar sleuf 12 werd aangelegd is volledig verstoord door kelders en nutsleidingen, er werd geen enkel archeologisch relevant spoor aangetroffen. Op enkele oude kaarten wordt in de buurt van sleuf 12 een molen afgebeeld, maar bij het onderzoek werd daar geen enkele aanwijzing van gevonden. Verder archeologisch onderzoek op deze plek wordt niet aanbevolen.

3.3. Kartering van recente verstoringen

Voor dit hoofdstuk wordt verwezen naar de kaart die als bijlage bij dit rapport ingediend wordt. Hierop zijn door middel van een kleurencode de recente verstoringen, in hoofdzaak kelders, aangeduid. De verstoorde en onderkelderde zones worden aangeduid met rood, de niet verstoorde delen met blauw. De halfverstoorde deelgebieden (vb. een halfverzonken kelder) worden gemengd rood-blauw weergegeven.

De recente verstoringen zijn vooral te situeren onder de bebouwing direct tegen de verschillende straten aan (Sionstraat, Wijngaardstraat, Kleine Sint-Jansstraat, in mindere mate de Sint-Jansstraat en de Steenpoort) en onder enkele gebouwen van het klooster Onze-Lieve-Vrouw van Bijstand.

4. BESLUIT

De archeologische terreinverkenning in het kader van het grote bouwproject Sint-Janspoort te Kortrijk heeft de gekende historische en cartografische gegevens over dit deel van de stad enerzijds bevestigd, maar anderzijds ook genuanceerd. Zoals verwacht werden resten van het Sionklooster aangetroffen in sleuven 1, 2 en 3 ten westen van de Sionstraat, en resten van de oude stadsmuur in sleuf 5 ten oosten van deze straat. Belangrijk is dat deze structuren nog in zeer goede staat aanwezig zijn. Het onderzoek in sleuf 6 heeft aangetoond dat de stadsgracht zich op deze plek veel verder oostwaarts uitstreckte dan aanvankelijk gedacht. Sporen van laatmiddeleeuwse ambachtelijke activiteiten in de zone tussen de Sionstraat en de stadsmuur werden in de beperkte ruimte van sleuf 4 niet gevonden, maar dit betekent niet dat deze dichterbij de straat op niet bewaard zijn. De proefsleuf in de Koeiekop, buiten de oude stadsmuur, was te kleinschalig om een duidelijk beeld te hebben over het archeologisch potentieel van deze zone. De archeologische sporen in sleuf 12 op de Veemarkt zijn volledig verstoord door recente bebouwing.

Als aanbeveling voor verder onderzoek kan het volgende voorgesteld worden:

- 1) De site van het Sionklooster, ten westen van de Sionstraat en ten noorden van de Wijngaardstraat, verdient een volledige opgraving. Het klooster, de bijgebouwen en het grafveld zijn nog bewaard en moeten archeologisch gedocumenteerd worden voor de start van de bouwwerkzaamheden. Samen met een grondige historische studie van het Sionklooster zullen de archeologische bevindingen ons beeld verduidelijken over de opbouw van het gebouw en over zijn bewoners en hun gebruiken, voor de totale vernieling van het bodemarchief op deze plek. Sporen van de kloosterkerk zijn hoogstwaarschijnlijk nog bewaard onder de niet onderkelderde delen van de huizen langs de Sionstraat. Over de precieze omvang van het op te graven terrein en de eventuele sloop van enkele gebouwen in functie van de opgravingen zullen de bevoegde archeologen van de Afdeling Monumenten en Landschappen van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap in samenspraak met de bouwheer de nodige beslissingen nemen.
- 2) De zone waar op de speelplaats van de middelbare school Onze-Lieve-Vrouw van Bijstand de stadsmuur werd aangetroffen moet eveneens verder onderzocht worden. Ten zuiden van sleuf 5 kunnen bovendien de resten van de Predikherentoren, een stadstoren die onderdeel was van de muur, verwacht worden. Er wordt voorgesteld om een zone in de lengterichting van de muur bloot te leggen, die eventueel bij de aansluiting met de stadstoren verbreed kan worden. Op die manier kan de muur over een grotere lengte bestudeerd worden en kan de totale diepte nagegaan worden. Groot obstakel vormt echter de olieervuiling die in het westelijk deel van de speelplaats aanwezig is. Vooraf aan het archeologisch onderzoek zal een bodemsanering moeten gebeuren, maar verdere planning hieromtrent wordt overgelaten aan de bevoegde instanties. Het zou daarnaast interessant zijn om het verdere verloop van de stadsmuur buiten de speelplaats te verifiëren met enkele proefsleuven.
- 3) Bij het onderzoek in de Pluizenbol en op de Koeiekop werden goedbewaarde archeologische structuren aangetroffen, maar het onderzoek op deze plekken was te kleinschalig om een duidelijk beeld te krijgen van het archeologisch potentieel van deze zones. Verder onderzoek is aangewezen, maar door de huidige

bebouwing is een uitbreiding van de oppervlakte die voor opgravingen in aanmerking zou kunnen komen moeilijk te verwezenlijken. De voor archeologie bevoegde administratie en de bouwheer zullen de mogelijkheden hieromtrent verder moeten nagaan.

- 4) Aangezien de oostelijke oever van de stadsgracht in sleuf 6 niet werd aangesneden, kan voorgesteld worden om deze sleuf uit te breiden naar het oosten. Op deze manier zou een beeld kunnen gevormd worden van de totale breedte van de stadsgracht.
- 5) Verder archeologisch onderzoek nabij sleuf 12 op de Veemarkt is niet nodig.

Er wordt nog opgemerkt dat deze voorstellen door de voor archeologie bevoegde administratie kunnen worden overgenomen, maar dit is geen noodzaak. Uiteindelijk is het de administratie die het vervolgtraject vastlegt, waarin wordt bepaald welke zones moeten opgegraven worden of welke zones kunnen vrijgegeven worden.

5. BIJLAGEN

Bij dit rapport horen de volgende documenten:

- een plan met aanduiding van recente verstoringen (kelders, vergravingen, ...) in het projectgebied
- plattegronden van de verschillende proefsleuven met aanduiding van de aangetroffen sporen

6. BIBLIOGRAFIE

- DESPRIET P., *2000 jaar Kortrijk. Van ambachtelijke romeinse nederzetting tot moderne stad*, Kortrijk, 1990.
- DESPRIET P., *Voorafgaande archeologische analyse m.b.t. het bouwproject Kortrijk - St.-Janspoort*, Kortrijk, 2005.
- TECHNUM NV, *Kennisgeving Milieueffectrapport project Sint-Janspoort Kortrijk*, s.l. , 2005.

7. INHOUDSTAFEL

1. Inleiding	3
2. Methodiek	4
3. Resultaten	6
3.1. Kartering van historische en cartografische data	6
3.2. Proefsleuven	7
3.2.1. Proefsleuf 1	7
3.2.2. Proefsleuf 2	15
3.2.3. Proefsleuf 3	20
3.2.4. Proefsleuf 4	24
3.2.5. Proefsleuf 5	27
3.2.6. Proefsleuf 6	33
3.2.7. Proefsleuf 10	38
3.2.8. Proefsleuf 11	43
3.2.9. Proefsleuf 12	46
3.3. Kartering van recente verstoringen	49
4. Besluit	50
5. Bijlagen	52
6. Bibliografie	53
7. Inhoudstafel	54